



Länsstyrelsen
Jämtlands län
Kulturmiljö
Johan Looock
063-14 60 47

BESLUT

Datum
2009-08-10

Dnr (anges vid skriftväxling)
432-4364-07

Delgivningskvitto

Enligt sändlista



Byggnadsminnesförklaring av Tomtangården, inom fastigheten Klövsvjö 4:31, Klövsvjö sn, Bergs kn

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar, med stöd av 3 kap 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen m.m. (Kulturminneslagen), Tomtangården inom rubricerad fastighet för byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Jämtlands län, se bilaga (Formulär F4).

SKYDDSBESTÄMMELSER

Skyddsområdet omfattar del av fastigheten Klövsvjö 4:31 (se bilaga). Inom skyddsområdet ligger följande byggnader:

- I Boningshus (parstuga) med källare
- II Lillstuga
- III Lilla stallet, stora stallet, foderlada och dass
- IV Ladugård, gamla och nya delen
- V Stall
- VI Tomt-Olas stuga
- VII Loft
- VIII Vedbod
- IX Bryggstuga
- X Loge
- XIV Loge (dans)
- XIX Härbre
- XX Lada

1. Byggnaderna I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XIV, XIX och XX får inte flyttas eller rivas.
2. Byggnaderna I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XIV, XIX och XX får inte byggas om, till, eller på annat sätt förändras till sina exteriörer.
3. Ändring av rumsindelning, eller åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme, får inte göras i byggnaderna I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XIV, XIX och XX.

2009-08-21 beslöt: SL
Wipac till IF = BM-nr. Aa./



4. Ingrepp i, eller ändring av fast inredning får inte göras i byggnaderna I, II, III, IV, V, VII, VIII, IX, X, XIX och XX. Till fast inredning hör bl.a. golv, tak, dörrar, lister, paneler, eldstäder, bås för djuren, väggfasta hyllor, bänkar och skåp.
5. Byggnaderna I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XIV, XIX och XX skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med sådana material och metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
6. Skyddsområdet (se bilaga) skall hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Gärdsgården får inte förändras. Inom skyddsområdet får inte ytterligare byggnader eller andra fasta anordningar uppföras.

KOMMENTARER TILL SKYDDSBESTÄMMELSERNA

Länsstyrelsen har i beslutet om byggnadsminnesförklaring tagit hänsyn till hembygdsföreningens önskemål om att festplatsen med scen, servering och bakstuga inte ska ingå i byggnadsminnet. Därtill skyddas inte fast inredning i byggnaderna V (Tomt-Olas stuga) och XIV (danslogen). Interiörerna i dessa byggnader är delvis moderniserade och används i flera olika sammanhang. Rumsindelningen och stommen i Tomt-Olas stuga och danslogen är dock skyddade. Länsstyrelsen är väl medveten om att Tomtangården är en levande hembygdsgård. Byggnadsminnesförklaringen syftar inte till förhindra detta. (Se också kommentarer till hembygdsföreningens remissvar.)

Tomtangårdens fastighet är något märkligt avgränsad, vilket gör att det är svårt att få till ett naturligt avgränsat skyddsområde. Inte alla byggnader som idag tillhör hembygdsgården ligger inom Tomtangårdens fastighet. Däremot torde alla Tomtans ursprungliga byggnader, som idag ägs av hembygdsföreningen, ingå i det föreslagna byggnadsminnet.

Beträffande den bastu som hembygdsföreningen förvaltar, så ligger inte den, enligt lantmäteriets fastighetskarta, inom hembygdsföreningens fastighet (Klövsjö 4:31). Bastun ligger på den plats där Tomtangårdens ursprungliga bastu låg, men den nuvarande bastubyggnaden har flyttats till Tomtan från en annan gård, troligen i samband med att Tomtan blev hembygdsgård. Dessutom finns fyra lador vid entrén till hembygdsgården, som flyttats till platsen av hembygdsföreningen, men som inte heller ligger inom Klövsjö 4:31. Dessa byggnader upplevs idag som en naturlig del av miljön och skulle kunna ingå i byggnadsminnet, eftersom även tiden som hembygdsgård är en del av Tomtangårdens historia. Byggnadsminnet tar dock i huvudsak fasta på Tomtangårdens äldre historia. Med hänsyn till fastighetens avgränsning, gör också länsstyrelsen bedömningen att det är bäst ur framtida handläggningssynpunkt, vad gäller t.ex. ansvarsfrågor, att



bastun och de fyra ladorna i nuläget inte ingår i byggnadsminnet. Länsstyrelsen har dock möjlighet att i framtiden ta upp frågan om utvidgning av byggnadsminnet. (Se också kommentarer till hembygdsföreningens remissvar.)

Om det finns särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (Kulturminneslagen) lämna tillstånd till ändring av byggnadsminne. Om någon åtgärd planeras inom byggnadsminnet, ska en ansökan om detta lämnas in till länsstyrelsen. Det är viktigt att länsstyrelsen hålls informerad om planerade insatser inom byggnadsminnet.

Länsstyrelsen och Jamtli (Jämtlands läns museum) lämnar råd och anvisningar i fråga om vård och underhåll.

Sedan en byggnadsminnesförklaring genomförts, har fastighetsägaren alltjämt ansvar för sin fastighet. Detta förändras inte i och med beslutet om byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen har dock möjlighet att bevilja bidrag till restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Vid fördelning av dessa bidrag är byggnadsminnen prioriterade. Med hänsyn till främst anslagets storlek och aktuella prioriteringar, kan dock inte bidrag utlovas på förhand.

Observera att Plan- och bygglagens regler kring bygglov m.m. även gäller sedan byggnader förklarats som byggnadsminne. Kontakta alltid kommunens miljö- och byggkontor när någon förändring eller åtgärd aktualiseras.

I lagen om skydd mot olyckor (SFS 2003:778) ställs krav på dokumentation av brandskyddet för byggnadsminnen. En skriftlig dokumentation ska sändas in till kommunen. Mer information om detta kan inhämtas från kommunens räddningstjänst.

Enligt information från Boverket är byggnadsminnen i princip undantagna från kravet att ta fram energideklarationer (se www.boverket.se). Mer information om det kan hämtas från kommunens miljö- och byggkontor.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Frågan om byggnadsminnesförklaring av Tomtangården väcktes genom skrivelse som inkom till länsstyrelsen den 10 april 2007. Länsstyrelsen meddelade lantmäteriet detta för anteckning i fastighetsregistret.

Länsstyrelsen har under de senaste tio åren vid flera tillfällen beviljat bidrag till restaureringsåtgärder på Tomtangården (se vidare under rubriken Historik).



Länsstyrelsen, Johan Loock, besökte Tomtangården den 28 maj 2008 och gick runt tillsammans med Lars-Olof Olsson, Klövsjö hembygdsförening.

Den 19 maj 2009 sändes förslag till byggnadsminnesförklaring av Tomtangården ut på remiss. Följande svar har inkommit till länsstyrelsen:

Riksantikvarieämbetet (inkom den 27 maj 2009):

Inga synpunkter.

Jamtli (inkom den 6 juli 2009):

Jamtli anser att förslaget är väl motiverat. Ett tydligare skydd av miljön i form av en byggnadsminnesförklaring är mycket positivt.

Bergs kommun, Miljö- och byggnadsnämnden (inkom den 20 juli 2009):

Ingen erinran.

Klövsjö hembygdsförening (inkom den 31 juli 2009 per e-post, samt den 4 augusti 2009 med vanlig post):

Hembygdsföreningen välkomnar en byggnadsminnesförklaring, men vill att danslogen (nr XIV) undantas från skydd, eftersom den är en del av festplatsen. Hembygdsföreningen har under sommaren 2009 byggt ett tak över ingångsporten. Vidare önskar hembygdsföreningen att bastun och de lador som idag inte ligger inom hembygdsföreningens fastighet, men är en del av hembygdsgården, ska ingå i byggnadsminnet.

Länsstyrelsens kommentar:

Danslogen utgör en del av den äldre mer ursprungliga miljön kring Tomtangården och är centralt placerad och väl synlig.

Länsstyrelsen menar att byggnaden är en viktig del av miljön, trots sentida tillägg, och att den dessutom bör ingå i byggnadsminnet för tydlighetens skull. Att undanta den från skyddsbestämmelser, men låta den ingå i skyddsområdet, skapar en otydlighet kring vad som egentligen gäller – både för fastighetsägaren och för länsstyrelsen. Byggnaden är dock undantagen från invändiga skyddsbestämmelser. (Se även under rubriken Kommentarer till skyddsbestämmelserna.)

Länsstyrelsen anser att bastun och de fyra ladorna i nuläget inte bör ingå i byggnadsminnet. Även om det enligt hembygdsföreningen inte finns någon konflikt kring byggnaderna, är ansvaret för dessa oklart. Trots allt är det så att byggnaderna ägs och förvaltas av en



person, men ligger på mark som ägs av en annan person. Länsstyrelsen utesluter dock inte att frågan om utvidgning av byggnadsminnet kan komma att aktualiseras i framtiden. (Se även under rubriken Kommentarer till skyddsbestämmelserna.)

HISTORIK

Följande historik baseras på Gösta Ullbergs *Bönder, torpare och knektar i det gamla Klövsjö* (del 1) från 1933/1971, Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* från 1947, Jöns Fahléns skrift *Klövsjö hembygds gård Tomtan* från 1998, antikvarisk kontrollrapport (Jamtli, Sara Höglund 2000), antikvarisk kontrollrapport (MiGo byggnadsvård 2007 samt vårdplan (Jamtli, Christina Persson 2009).

Gården Tomtan mitt i Klövsjö etablerades vid ett arvsskifte 1777. Då erhöll Johan Johansson från Johangården Tomtan som ett torp. Enligt skifteshandlingen ålades brodern Per, som ärvde hemgården, att åt Johan uppsätta ett fähus, en kornlada och ett foderhus, eller att "afflytta dem till torpet från gården". Ett "gammalt qvarnställe" skulle också upplåtas åt Johan. Namnet "Tomt" antyder enligt Ullberg en gammal gårdsplan. Två av Tomtangårdens nuvarande byggnader har ansetts vara flyttade till Tomtan från stamfastigheten, nämligen ett stall (byggnad V och den äldre delen av ladugården (byggnad IV). Dessa byggnader torde därmed vara de äldsta på gården. Kring stallet finns en legend om att Karl XI skulle haft sin häst där en natt 1686, då han var på genomresa.

Johan Johansson beskrivs av Ullberg som samvetsgrann, ärlig och flitig – och såsom sockenskrivare mycket habil. Johan och hans hustru Karin Olsdotter fick två söner, Johan och Olof. Johan, sedermera med efternamnet Sörlin, fick studera till präst och slutade sina dagar som kyrkoherde i Anundsjö. Tomtan övertogs 1825 av den yngre sonen Olof. Han förvärvade ytterligare mark till Tomtan, som i samband med laga skifte 1833-38 ombildades från torp till hemman. Olof, som med åren kom att kallas för "Tomtgubben", var kyrkvärd och socknens fjärdingsman.

Olofs son Johan övertog sedan gården och därefter dennes son Olof. Olof Johansson, "Tomt-Ola" kallad, var Tomtans sista brukare och bodde kvar på gården fram till sin död 1967. Klövsjö hembygdsförening hade dock redan på 1950-talet tagit initiativ till att bevara Tomtangården som hembygds gård och påbörjade 1960 en restaurering av gårdens byggnader. År 1962 köpte sedan hembygdsföreningen gården av Tomt-Ola, som alltså bodde kvar några år sedan hembygdsföreningen övertagit gården. Alltsedan dess har Tomtan fungerat som en livaktig hembygds gård. Under den tiden har en utomhusscen byggts med "scenhus" och enkla träbänkar samt en serveringsstuga med kök och samlingssal. För några år sedan färdigställdes också en bakstuga. Området med



scen, serveringstuga och bakstuga bildar en liten "festplats" på hembygdsgården.

Till Tomtangården har också flera olika typer av kompletterande anläggningar utanför gården hört. Gården hade en skvaltkvarn på egen mark vid Kvarnbäcken och andelar i en bäcksåg vid Svartåsbäcken. Två fäbodar har tillhört Tomtan, en vår- och höstfäbod och en fjällfäbod som nyttjades under sommaren. Före 1870 hade Tomtan sin vårfäbod på Utanbergsvallarna (även kallad Östbovallen). Efter storskiftet anlades Røjvallens fäbod. Fjällfäboden har hela tiden varit Johankölen.

När hembygdsföreningen började engagera sig aktivt i Tomtan i mitten av 1900-talet, hade gården redan under en längre tid uppmärksamats nationellt och regionalt för sin ålderdomliga karaktär. Så tidigt som 1904 ingick Tomtan i Nordiska museets undersökning av seder och föremål. Från den undersökningen finns också planritningar på flera av gårdens byggnader. Sedan dess har gården dokumenterats genom uppmätningar och fotografier vid många tillfällen av bl.a. Nordiska museet och Jämtlands läns museum/Jamtli. Den mest omtalade dokumentationen var den som folklivsforskaren Sigurd Erixon genomförde 1917, vilken finns publicerad i det stora verket *Svensk byggnadskultur* från 1947. Tomtangården presenteras i boken som ett exempel på den traditionella kringbyggda gården av nordsvensk typ.

På senare år har intresset för Tomtan ökat på nytt. Flera restaureringar har genomförts, delvis med statsbidrag och delvis i form av byggnadsvårdsläger. Klövsjö hembygdsförening är en aktiv fastighetsägare med en omfattande verksamhet.

BYGGNADSBESKRIVNINGAR

De många uppmätningarna och beskrivningarna av Tomtangården genom åren har resulterat i ett fylligt, men samtidigt rörigt dokumentationsmaterial. Alla uppmätningar och situationsplaner är inte helt korrekta i alla avseenden och numrering av och benämningar på byggnaderna varierar stort. Antalet byggnader växlar också, eftersom man räknat på olika sätt vad gäller byggnaderna i den kringbyggda husgruppen. Några äldre byggnader har också flyttats till Tomtan sedan den blev hembygdsgård, varav några inte tillhör Tomtangårdens fastighet. Dessutom har hembygdsföreningen uppfört några byggnader för sin verksamhet på "festplatsen".

För markering av det föreslagna byggnadsminnets skyddsområde har lantmäteriets aktuella fastighetskarta använts. De schematiskt markerade byggnaderna på fastighetskartan är dock inte lämplig som referens till byggnadsbeskrivningarna.



Byggnadsbeskrivningarna är, med ett undantag, hämtade direkt från den vårdplan Jamtli tagit fram 2009. Som tillhörande situationsplan har Sigurd Erixons situationsplan från 1917 använts, men försedd med samma numrering som den som används i vårdplanen. Hela avsnittet med byggnadsbeskrivningar är placerade som bilaga III.

KULTURHISTORISKT SAMMANHANG OCH MOTIVERING TILL BYGGNADSMINNESFÖRKLARING

Tomtangården är en av idag två helt bevarade kringbyggda gårdar på ursprunglig plats i länet. Den andra gården är Högen i Lillhärdal i Härjedalen, som sedan tidigare förklarats som byggnadsminne.

Före 1800-talet var den kringbyggda gårdstypen vanlig i norra Sverige, men som ett resultat av jordbruksutveckling, skiftesreformer och hemmansklyvning, är den idag mycket ovanlig. Grupperingen av byggnaderna på Tomtangården, liksom byggnaderna i sig, har ett stort kulturhistoriskt värde. Gården är välbevarad och representerar ett äldre byggnadsskick. Dessutom gör dess tillgänglighet och geografiska belägenhet i Klövsjö att Tomtangården har stora pedagogiska och upplevelsemässiga värden.

Tomtangården har länge ansetts märklig och ålderdomlig och är en verklig "klassiker" bland kulturminnen. Vid tiden för den moderna kulturmiljövårdens födelse i början av 1900-talet fokuserades i hög grad på att dokumentera och rädda den gamla genuina bondekulturen från undergång i industrisamhället. Tomtangården har under hela 1900-talet varit något av en sinnebild för denna bondekultur och varit föremål för flera dokumentations- och räddningsinsatser, både från professionellt och ideellt håll – nationellt, regionalt och lokalt. Även under det tidiga 2000-talet har Tomtan varit föremål för dokumentationer och restaureringar, bl.a. i form av byggnadsvårdsläger.

Själva uppfattningen om och värderingen av Tomtangården genom åren är således också en del av dess kulturhistoriska värde.

Tomtangården ingår i riksintresset för kulturmiljövården, Klövsjö by (Z 49). Klövsjö är en by präglad av ett öppet, välhävdat och småskaligt odlingslandskap med flera äldre byggnader. Tomtangården har ofta uppfattats som "k-märkt", trots att den inte haft något lagskydd.

Länsstyrelsen gör bedömningen att en byggnadsminnesförklaring är väl motiverad. Tomtangården har byggnadshistoriska, samhällshistoriska och upplevelsemässiga värden som gör att



kriterierna för byggnadsminnesförklaring enligt Kulturminneslagen uppfylls.

I den slutliga handläggningen av ärendet har länsantikvarie Lillian Rathje, arkitekt Massimo Cati och jurist Boel Hjelm deltagit.

Pia Sandvik Wiklund
länsråd

Johan Loock
antikvarie

Bilagor

- I Karta med markerat skyddsområde
- II Översiktskarta över Klövsjö med skyddsområdet markerat
- III Situationsplan med tillhörande byggnadsbeskrivningar
- IV Foton
- V Blankett för överklagan (Formulär F4)

Sändlista

Med delgivningskvitto:

Klövsjö hembygdsförening, c/o Victoria Zakrisson, Box 188, 840 32 Klövsjö

Med laga kraft-bevis:

Lantmäterimyndigheten, Fastighetsregistret, Box 1111, 462 28 Vänersborg

För kännedom:

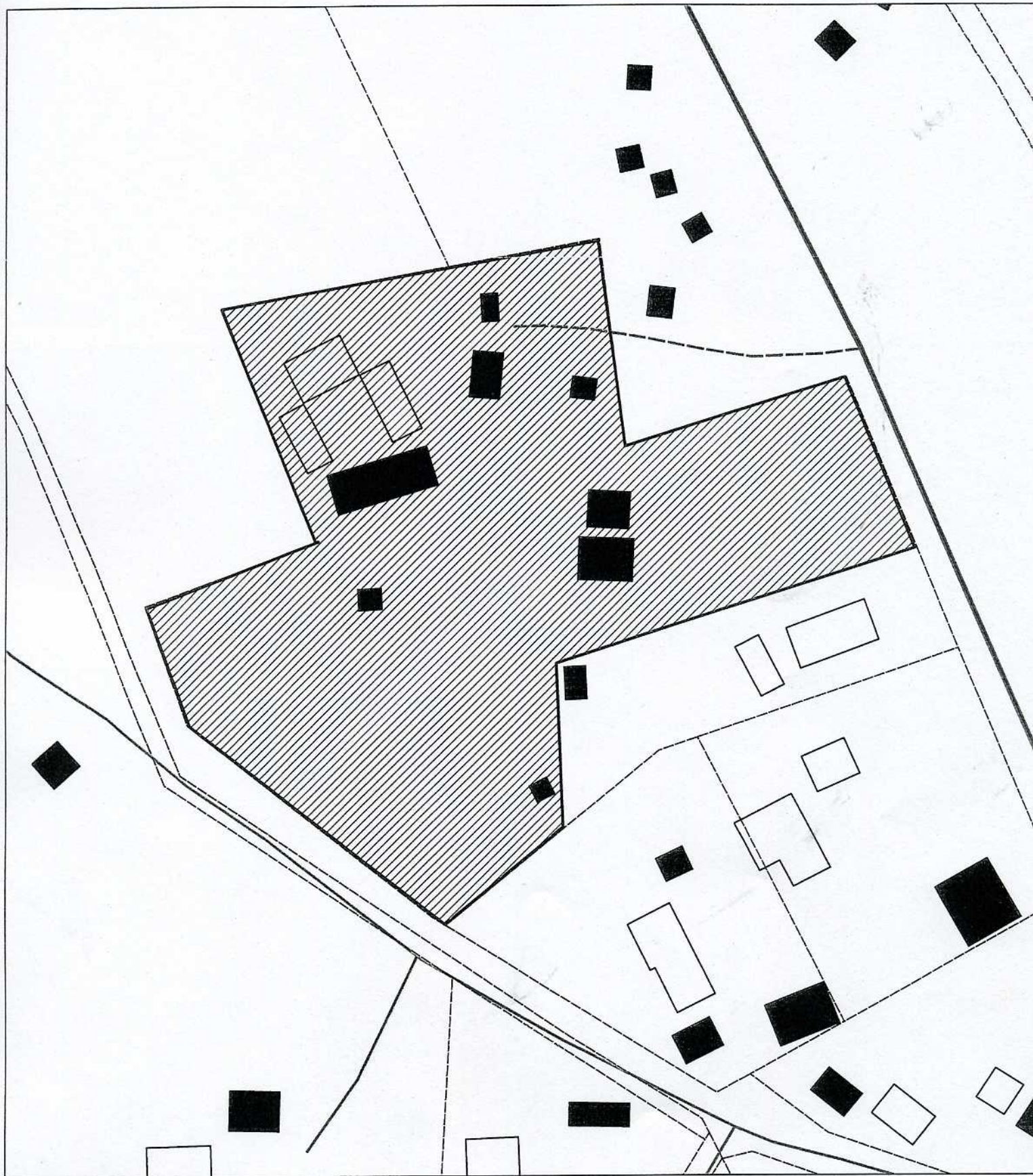
Bergs kommun, Miljö- och byggnadsnämnden, Box 73, 840 40 Svenstavik
Jamtli, Box 709, 831 28 Östersund

Lantmäterimyndigheten Jämtlands län, Östersundskontoret, Box 366, 831 25
Östersund

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm

Länsstyrelsen, kulturmiljö (2 ex)

Rastrerat område utgör skyddsområde för byggnadsminnet Tomtangården,
inom fastigheten Klövsjö 4:31, Klövsjö sn, Bergs kn (dnr 432-4364-07).



0 4 8 16 Meter